

МОДЕЛЮВАННЯ ФАКТОРІВ ФОРМУВАННЯ ЗАПАСУ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Оцінювання фінансової стійкості підприємства передбачає моделювання факторів формування показників, які характеризують стабільність функціонування суб'єкта господарювання з позиції забезпечення прибутковості операційної діяльності. Серед цих показників важливим є запас фінансової стійкості, який розраховується за інформацією форми № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)» відповідно до вимог НП(С)БО 1 [1] (табл. 1).

Операційний дохід (дохід від операційної діяльності) визначається як сума чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг) (рядок 2000) та інших операційних доходів (рядок 2120).

Операційні витрати – це витрати, пов'язані з операційною діяльністю підприємства, що включають собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) (рядок 2050), адміністративні витрати (рядок 2130), витрати на збут (рядок 2150), інші операційні витрати (рядок 2180). При цьому важливим методичним питанням об'єктивності розрахунків є поділ операційних витрат на змінні та постійні.

Таблиця 1

Вихідна інформація для розрахунку запасу фінансової стійкості

Показник	Умовне позначення	Порядок розрахунку за даними форми № 2 (рядки)
Операційний дохід	ОД	2000+2120
Операційні витрати	ОВ	2050+2130+2150+2180
у тому числі: змінні витрати	ЗВ	$2050 \times ((2500+2505+2510) \div 2550) + 2180$
постійні витрати	ПВ	$2050 \times ((2515+2520) \div 2550) + 2130 + 2150$
Маржинальний дохід	МД	ОД – ЗВ, або П + ПВ
Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток)	П	2190 (2195)

Маржинальний дохід визначається як різниця операційного доходу (ОД) та змінних витрат (ЗВ) або як сума фінансового результату від операційної діяльності (П) та постійних витрат (ПВ).

Фінансовий результат від операційної діяльності: прибуток (збиток) (рядок 2190 (2195)) – це сума валового прибутку (збитку) (рядок 2090 (2095)) та інших операційних доходів (рядок 2120) за мінусом адміністративних витрат (рядок 2130), витрат на збут (рядок 2150), інших операційних витрат (рядок 2180).

Показник запасу фінансової стійкості розраховується за формулою:

$$ЗФС = \frac{ОД - ПР}{ОД} \times 100, \quad (1)$$

де ЗФС – запас фінансової стійкості, %;

ОД – операційний дохід, тис. грн;

ПР – поріг рентабельності, тис. грн:

$$ПР = \frac{ПВ}{КМД}, \quad (2)$$

де ПВ – постійні витрати, тис. грн;

КМД – частка (коефіцієнт) маржинального доходу в операційному доході:

$$КМД = \frac{МД}{ОД}. \quad (3)$$

Поріг рентабельності (або беззбитковий обсяг продажів, критична сума виручки, точка рівноваги, точка самокупності [2, с. 588]) – це вартісний показник, який характеризує суму операційного доходу, що забезпечує повне покриття операційних витрат, тобто досягнення беззбитковості операційної діяльності підприємства.

Чим менша величина порогу рентабельності, тим більш фінансово стійким є підприємство. Проте в умовах суттєвого зростання операційного доходу в більшості випадків одночасно зростають операційні витрати, а отже, і поріг рентабельності. Тому важливо забезпечити перевищення темпу приросту операційного доходу над темпом приросту порогу рентабельності, у результаті чого відбуватиметься зниження частки порогу рентабельності в операційному доході. Це означатиме, що більша частка операційного доходу забезпечуватиме не покриття операційних витрат, а одержання прибутку від операційної діяльності.

Запас фінансової стійкості – це відносний показник, який характеризує максимально допустимий відсоток зменшення фактичного операційного доходу доти, доки операційна діяльність залишатиметься беззбитковою. Чим вище значення запасу фінансової стійкості, тим більш фінансово стійким є підприємство з погляду забезпечення прибутковості операційної діяльності, тим менший ризик настання збитковості.

Різниця між операційним доходом і порогом рентабельності (чисельник формули (1)) називається зоною фінансової стійкості (запасом міцності). Запас фінансової стійкості (або коефіцієнт безпеки операційної діяльності) характеризує той рівень захищеності операційної діяльності, який є у підприємства на момент розрахунку та яким можна скористатися на випадок несприятливих обставин, наприклад, у разі зменшення обсягів виробництва (реалізації) продукції [3, с. 348].

Важливим завданням аналітичних досліджень є з'ясування характеру та встановлення рівня впливу факторів на динаміку показника запасу фінансової стійкості підприємства.

За формулами (2) і (3) будуємо модель факторного аналізу показника порогу рентабельності:

$$PP = \frac{PB}{KMД} = \frac{PB}{\frac{MД}{OD}} = \frac{PB \times OD}{MД} = \frac{OD \times PB}{OD - ZB}. \quad (4)$$

Отже, на зміну показника порогу рентабельності впливають три фактори: операційний дохід; постійні витрати; змінні витрати.

За формулами (1) і (4) будуємо модель факторного аналізу показника запасу фінансової стійкості:

$$ЗФС = \frac{OD - PP}{OD} \times 100 = \frac{OD - \frac{OD \times PB}{OD - ZB}}{OD} \times 100 = \left(1 - \frac{PB}{OD - ZB}\right) \times 100 = \frac{OD - PB - ZB}{OD - ZB} \times 100. \quad (5)$$

Отже, на зміну показника запасу фінансової стійкості впливають ті ж фактори, що й на зміну показника порогу рентабельності: операційний дохід; постійні витрати; змінні витрати.

Для розрахунку впливу факторів на зміну запасу фінансової стійкості доцільно скористатися методичним способом ланцюгових підстановок, що передбачає розрахунок умовних значень результативного показника, %:

1. Показник умовний 1 (ЗФС_{ум1}):

$$ЗФС_{ум1} = \frac{OD_1 - PB_0 - ZB_0}{OD_1 - ZB_0} \times 100, \quad (6)$$

де OD_1 – операційний дохід звітного року, тис. грн;

PB_0 – постійні витрати базового року, тис. грн;

ZB_0 – змінні витрати базового року, тис. грн.

2. Показник умовний 2 (ЗФС_{ум2}):

$$ЗФС_{ум2} = \frac{OD_1 - PB_1 - ZB_0}{OD_1 - ZB_0} \times 100, \quad (7)$$

де OD_1 – операційний дохід звітного року, тис. грн;

PB_1 – постійні витрати звітного року, тис. грн;

ZB_0 – змінні витрати базового року, тис. грн.

Загальна зміна (+,–) показника запасу фінансової стійкості в звітному році порівняно з базовим роком, відсоткових пунктів:

$$\Delta ЗФС = ЗФС_1 - ЗФС_0, \quad (8)$$

у тому числі за рахунок факторів:

1) операційного доходу:

$$\Delta \Phi C_{OD} = \Phi C_{UM1} - \Phi C_0 \quad ; \quad (9)$$

2) постійних витрат:

$$\Delta \Phi C_{PB} = \Phi C_{UM2} - \Phi C_{UM1}; \quad (10)$$

3) змінних витрат:

$$\Delta \Phi C_{ЗВ} = \Phi C_1 - \Phi C_{UM2}. \quad (11)$$

Результати розрахунку і факторного аналізу показника запасу фінансової стійкості використовуються під час обґрунтування шляхів забезпечення стабільності функціонування суб'єктів господарювання у динамічному економічному середовищі.

Список літератури:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» / Затверджено наказом Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р., із змінами [Електронний ресурс] / Режим доступу : <http://www.minfin.gov.ua>.
2. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : [навч. посіб.] / Г. В. Савицька; 3-тє вид., випр. і доп. – К. : Знання, 2007. – 668 с.
3. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : [підручник] / Ю. С. Цал-Цалко. – К. : Центр учбової літератури, 2008. – 566 с.